

Лимаренко Альона Василівна

здобувачка ступеня освіти бакалавр
Навчально-наукового інституту
поліцейської діяльності Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Халюк Сергій Олександрович,

завідувач кафедри конституційного
права та прав людини Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук, доцент

ЕВОЛЮЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ТА СВОБОД В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ ТА СУЧАСНИЙ АСПЕКТИ

Права та свободи людини становлять одну з ключових цивілізаційних цінностей, що формувалася протягом століть. Вони є не лише філософською чи юридичною категорією, а й практичним механізмом, через який реалізується взаємозв'язок між особою, державою та суспільством. В історичному контексті розвиток конституційних прав в Україні був складним і нерівномірним процесом, який відбувався під впливом як загальноєвропейських тенденцій, так і специфічних обставин державного, правового та культурного становлення українського народу.

Питання еволюції конституційних прав і свобод в Україні активно досліджували такі науковці, як М. Козюбра, С. Головатий, О. Скрипнюк, П. Рабінович, В. Шаповал, С. Шевчук та інші. Їхні праці допомагають краще зрозуміти, як змінювалося розуміння прав людини від історичних витоків до сучасних викликів.

Українська правова традиція у добу Київської Русі, козацько-гетьманських формацій і навіть у межах Російської та Австро-Угорської імперій демонструвала окремі прояви правової свідомості, які містили елементи поваги до людської гідності, не можна сказати, що було все системно унормовано, але держава мала меті удосконалити вже існуюче законодавство, тому гарантувала людям адміністративні, цивільні та ін. права, які хоча б якось могли спростити життя громадянам країни. Прус зазначає, що системне розуміння та закріплення прав людини як конституційної категорії стало можливим лише в епоху модерного державотворення. Перша спроба створення української конституції – Конституція Пилипа Орлика 1710 року – мала великий прогрес на той час і передбачала обмеження гетьманської влади, утвердження виборного представницького органу – Генеральної ради, а також формувала механізми, які дозволяли контролювати виконання повноважень керівництва [1, с.75].

Пробко І.Б. вказує, що у радянський період права людини, хоча формально декларувалися в конституціях СРСР, на практиці обмежувалися політичним режимом. Правозахисний дисидентський рух в Україні,

представлений такими структурами, як Українська Гельсінська Група, відіграв ключову роль у збереженні ідеї прав людини в національному контексті. Саме завдяки ним, ідеї про гідність, свободу і національну свідомість не зникли, а стали фундаментом незалежності України у 1991 році [2, с. 86].

З прийняттям Конституції України 28 червня 1996 року конституційні права та свободи людини і громадянина вперше були закріплені в більш-менш системному та узгодженому вигляді.

Вона чітко окреслює людину як найвищу соціальну цінність (ст. 3) [3], закладаючи фундамент для правової держави і громадянського суспільства.

У розділі II Конституції України вперше в історії нашої державності у такому обсязі закріплено фундаментальні права і свободи особи, які раніше або не визнавалися, або мали суто декларативний характер. Серед них – право на життя (ст. 27), повага до гідності особи (ст. 28), свобода та особиста недоторканність (ст. 29), а також недоторканність житла (ст. 30), таємниця кореспонденції (ст. 31), захист приватного життя (ст. 32), свобода пересування (ст. 33), свобода світогляду і віросповідання (ст. 35), право на об'єднання (ст. 36) [3]. Важливим є те, що усі ці права отримали належне законодавче закріплення та відповідають міжнародним стандартам, зокрема Загальній декларації прав людини та Європейській конвенції з прав людини. Усі ці положення є результатом глибокого переосмислення цінностей особистої автономії, людської гідності й індивідуальної свободи в посттоталітарному суспільстві. Важливий вимір еволюції конституційних прав в Україні стосується поступової зміни акцентів у правозахисній парадигмі – від формального декларування до фактичного забезпечення.

Афанасенко С.І. вказує, що еволюція конституційних прав в Україні тісно пов'язана з інтеграційними процесами до європейського правового простору. Орієнтація на стандарти Ради Європи, імплементація практики ЄСПЛ у національне судочинство та оновлення нормативної бази є важливими кроками на цьому шляху. Одним із ключових та найбільш «видимих» сфер цього процесу стало впровадження практики ЄСПЛ у практику українських суддів. Такий підхід дозволить ефективно вирішувати ті чи інші справи та більш адаптуватися до країн Європи [4, с. 3].

Отже, еволюція конституційних прав і свобод в Україні – це тривалий шлях від поодиноких проявів правової свідомості до системного визнання та закріплення прав людини як базової цінності. Попри історичні виклики та періоди формального декларування, сьогодні Україна впевнено рухається в нових напрямках, що демонструє здатність адаптуватися до нових перепон: військових, гендерних, політичних тощо. А Європейська інтеграція стає позитивним активатором змін, що змушує нас змінюватись у кращому чи гіршому напрямку, але це буде видно тільки з часом, спрямованих на утвердження верховенства права, поваги до людської гідності та інших прав.

Список використаних джерел:

1. Прус В.З., Корольчук В.В. Генезис прав і свобод людини в історії української державності. Редакційна колегія. 2021. С. 75.

2. Пробко І.Б. Поняття та класифікація конституційних прав, свобод і обов'язків людини та громадянина, гарантії їх реалізації. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2013. № 11. С. 86.
3. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Афанасенко С.І. Конституційні гарантії прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 3. С. 3-5.

Лудченко Софія Сергіївна,

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра Навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чеханюк Леся Володимирівна,

доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРАВО НА ОСВІТУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Право на освіту є одним з основних прав людини. Воно дає людині можливість до особистісного розвитку, що впливає на майбутнє нашої країни. Кожен має право на освіту, що гарантується ст. 53 Конституції України [1], тобто кожен має змогу долучитись до розвитку сильної, свідомої та сучасної європейської держави. Набуття чинності з 5 вересня 2017 р. Закону України «Про освіту» поставило питання щодо того, наскільки ефективно в Україні забезпечується право на освіту і як його можна захистити [2].

24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 було введено воєнний стан на всій території України [3]. Більшість українців були змушені виїхати за кордон, шукаючи безпеку. Багато з них зупинилися в країнах Європейського Союзу. Велика кількість молоді потребували продовження навчання і завдяки підтримці ЄС, діти змогли навчатись за кордоном, також є можливість дистанційного навчання, залишаючись при цьому студентами в українських закладах освіти. Попри важкі реалії нашого часу у молоді, яка зараз навчається поза межами України, є чудова можливість здобути корисні навички та продемонструвати усьому світу, який сильний та талановитий є український народ. Підтримка та допомога країн ЄС показала, наскільки українцям важливо наблизитись до європейського освітнього рівня.

У сучасних реаліях в Україні відбувається системна трансформація сфери освіти з метою підвищення її якості на всіх рівнях: від дошкільної освіти – до вищої освіти. Європейська інтеграція України вимагає суттєвого оновлення та модернізації в різних галузях, включаючи освіту. Аналіз наукових досліджень